

УДК 93:271-005

ВАСИЛІАНСЬКА ДУХОВНІСТЬ У ТРЕТЬОМУ ЧИНІ

ОЛЕГ ЖЕРНОКЛЕЄВ

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
факультет історії, політології і міжнародних відносин
кафедра всесвітньої історії
вул. Т. Шевченка 57, Івано-Франківськ, Україна, 76000*

Впродовж усієї своєї тривалої історії Чернечий Чин Святого Василя Великого та мирянський Третій чин василіан мають багато спільних елементів духовності. Від самого часу появи братств Третього чину наприкінці XIX ст. основними чинниками утвердження василіанської духовності в житті мирян були: заснування спільнот при монастирях або в ході василіанських народних місій, духовна опіка над ними отців-василіан та ін. Важливі елементи василіанської духовності та відповідна символіка знайшли відображення й у статутах і правилах Третього чину, зокрема й тих, які діють у наші дні.

Ключові слова: *Третій чин, василіани, митрополит Андрей Шептицький, духовність, миряни.*

Історія католицької церкви впродовж сторіч знає цілу низку автономно діючих мирянських гілок католицьких чернечих конгрегацій (т. зв. треті ордени, в українській традиції – треті чини). Їх започаткували ще в XIII ст. францисканці й домініканці, а дещо пізніше вони отримали свій розвиток і в інших орденах і згромадженнях (августинців, сервітів, кармелітів, тринітаріїв та ін.). Як правило, треті чини мають спільну духовність та харизму з першим і другим орденами своєї конгрегації та пов'язані з ними походженням і організаційно, прикладом чого може бути василіанський чин мирян.

Головним мотивом Церкви для дозволу чернечим орденам мати свої світські відгалуження є привнесення духовності цих орденів у повсякденне життя людей, які отожднюють себе з орденем, а також поширення цієї духовності на світ довкола них. З цього приводу в апостольському зверненні папи Івана-Павла II «*Vita consecrata*» (1996 р.) наголошувалося, що терціарії (члени третіх орденів) покликані поширювати духовність свого ордену за межами суто чернечого інституту й сприяти співпраці мирян і монахів у здійсненні християнської місії¹. Те ж стосується й василіанського Третього чину, який відіграв помітну роль в історії УГКЦ, особливо підпільної².

Деякі василіанські джерела в загальній формі вказують на давність Третього чину св. Василя Великого в Україні, відносячи його витоки принаймні до XVII ст., а його засновником називаючи Йосифа-Вельямина Рутського³. Очевидно, тут усе ж ідеться не

¹«Post-Synodal Apostolic Exhortation *Vita Consecrata* of the Holy Father John Paul II,» *The Holy See*, accessed January 24, 2017, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031996_vita-consecrata.html.

²Oleh Zhernokleiev, «The Third Order in the underground: lay organizations of the Ukrainian Greek Catholic Church in Precarpathian region in the 1970s–1980s,» *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University* 1, no. 4, (2014): 73–82.

³Олег Жерноклеєв, *Третій чин. Миряни в католицьких чернечих спільнотах: нариси історії*. (Івано-Франківськ: Фоліант, 2014), 174–175.

про організовану спільноту, що діє на основі статуту, а про окремих, нехай і численних, мирян, які у своїй повсякденній релігійній практиці тяжіли до василіанських монастирів та були так чи інакше безпосередньо пов'язані з ними⁴.

Що ж до справжніх братств василіанського Третього чину, судячи з усього, їхню появу слід віднести до кінця ХІХ ст. Як аргументовано показано в найновіших за часом видання публікаціях, зокрема с. Християни Голомидової, Мирянський Чин Святого Василя Великого заснував в УГКЦ 1897 р. ігумен монастиря Святого Онуфрія у Львові о. Андрей Шептицький, ЧСВВ, майбутній митрополит. При заснуванні чин отримав назву «Братство Святого Василя Великого 3-го Закону». Перші з відомих на сьогодні таких братств виникли 30 травня 1897 р. в с. Дідушицях-Великих та в дочірній церкві в с. Угольній (обидва населені пункти нині – Стрийського р-ну Львівської обл.)⁵.

У 1897–1898 рр. ігумен особисто засновував осередки Братства в містах і селах Галичини. При василіанських монастирях братства Святого Василя Великого він заснував у Львові й Кристинополі (пізніше, уже під час його митрополичого служіння виникли і при василіанських монастирях в Бучачі й Дрогобичі). Деякі братства було засновано на світських парафіях, під час василіанської місії або після неї. Цікаво, що відповідаючи на релігійні потреби місцевої людності, часопис «Місіонар» наголошував: «І ми їм обіцяли, а як нам допоможе ласка Божа, то не лише у нас... але скрізь, деінде будете могли жити по монашому – хоч не виходячи навіть зі свого села»⁶.

Впродовж 1897–1898 рр. ігумен о. Андрей Шептицький був одночасно й духовним провідником для членів братств, які він заснував, відвідував їх і виголошував їм духовні науки⁷. Ставши єпископом, а невдовзі й митрополитом, він передав цю справу іншим отцям василіанам.

Окрім того, А. Шептицький уклав для членів Братства «Правила св. отця н. Василя В. для людей світських». Їхня публікація мала підзаголовок, збережений навіть у третьому виданні 1932 року: «Уложив о. Андрей Шептицький, ЧСВВ, б. ігумен Львівського монастиря св. Онуфрія». Судячи з нього, можна з великою вірогідністю припустити, що правила вперше були написані в період між 26 серпня 1898 р. та 17 вересня 1899 р., тобто після того, як він склав ігуменський уряд, але до єпископських свячень.

З 1906 р. Братство вже коротко йменувалося як Третій чин, його головний осідок був при монастирі Святого Онуфрія у Львові. Далі собори й капітули Чину св. Василя Великого розглядали питання діяльності братств і товариств, які діяли при василіанських монастирях. Наприклад, на V соборі в Жовкві (лютий 1926 р.) ухвалено оновити й оживити працю в братствах, при цьому пильнішу увагу звернути на пастораль серед інтелігенції⁸.

Отже, від самого часу появи братств Третього чину основними факторами утвердження василіанської духовності в житті мирян були: заснування спільнот при монастирях або в ході василіанських народних місій, духовна опіка над ними отців василіан.

Важливі елементи василіанської духовності знайшли відображення й у статутах і правилах Третього чину. Так, у тексті згаданих Правил, які уклав А. Шептицький, відчутний вплив основних положень нової редакції Правил світських францисканців, які затвердив

---

⁴Ibid, 173.

⁵ Християна Голомидова, «Заснування Мирянського Чину Св. Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині: на прикладі осередку МЧСВВ у Івано-Франківську», *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету ім. св. Івана Золотоустого* «Добрий Пастир». Богослов'я, по 9, (2016): 196, 206.

⁶Ibid.

⁷Ibid.

⁸Ibid, 200.

папа Лев XIII 1883 р. апостольською конституцією «*Misericors Dei Filius*»⁹. Зокрема II, III, IV розділи Правил А.Шептицького були написані на основі I, II, III розділів Правил францисканського Третього чину¹⁰. Разом з тим при вступі до чину приносилася обітниця «цілому Законові» (тобто ЧСВВ), основна частина правил доповнена «Коротким набожеством» і молитвою до св. Василя Великого, а також рекомендовано (у міру можливості) піст у навечір'я празника цього святого¹¹. Правилами А. Шептицького члени Третього чину користувалися аж до періоду після Другої світової війни¹².

Далі акцент на елементах василіанської духовності виразно посилювався. Так, у часи підпілля УГКЦ о. Яків Тимчук (з 1979 р. – єпископ) уклав «Устав III Чину Святого Василя Великого». Вже в підзаголовку цього «Уставу»¹³ св. Василій Великий та свмч. Йосафат згадуються після Пресвятої Богородиці та Йосифа Обручника. Вступна частина прямо пов'язує розвиток Третього чину з історією ЧСВВ, а сам Третій чин окреслюється як «згуртування вірних, світських людей, що хочуть брати участь в монашому подвигу по Уставу Св. Василя Великого». Св. Василій Великий і Слуга Божий Йосиф-Вельямин Рутський поставлені на чолі святих покровителів Третього чину. Третій чин мав спільний із першим і другим знак – вогненний стовп св. Василя Великого. «Звичайний одяг III-го Чину» – це параман по формі 1-го Чину і пояс». Їх треба носити постійно, хіба що о. Візитатор зі слухних причин замінить його чимось іншим. «Коли параман не носить, тоді він по василіанському звичаю повинен висіти над ліжком члена III-го Чину СВВ». Головним настоятелем Третього чину визначався протоархімандрит ЧСВВ, а в кожній провінції – протоігумен цієї провінції. Передбачалося, що візитатори й провідники конкретних спільнот теж мали б бути священики-василіани (у разі провідників могли бути місцеві парохі, але була бажаною їхня належність хоча б до Третього чину).

Серед набожеств, які підтримувалися у Третьому чині, були Культ Серця Христового включно з Його інтронізацією, Культ Матері Божої і Св. Йосифа, Адорація Св. Тайн, Хресна Дорога, Св. Година, Культ Св. Василя Великого і Священномученика Йосафата. Щомісячні загальні збори, обряди прийняття нових членів та інші спільні урочистості також мали супроводжуватися Молебнем до Святого Василя Великого або св. Йосафата. Відновлення обітів здійснювалося двічі на рік – у день Святого Василя та в день Святих апостолів Петра і Павла.

Повсякденне молитовне життя членів Третього чину базувалося на приписах «Правил Св. Василя Великого» і давніх звичаях. Як суттєвий складник щоденного молитовного правила настійливо пропонувалася участь у відправі Утрені та Вечірні в хорі у храмі, а за відсутності такої можливості – самостійне виконання «Правила св. Пахомія». Воно включало, окрім основних молитов («Царю Небесний», «Отче наш», «Достойно є», «Під твою милість» та ін.), також 50-й псалом і 100 Ісусових молитов, які дозволялося відмовляти на вервиці (50+50). За прикладом «первісних монахів», відмовляти це правило можна було й у «дорозі і в праці, при спочинку та й взагалі тоді, як не мали змоги бути спільно з іншими монахами у хорі». Наприкінці книжечки з Уставом було вміщено

⁹Pope Leo XIII, «*Misericors Dei Filius*,» *The Franciscan Archive*, accessed April 27, 2011, <http://www.franciscan-archive.org/bullarium/mdf-e.html>.

¹⁰Християна Голомідова, «Заснування Мирянського Чину Св. Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким,» *Місіонар*, доступ отримано 30 вересня 2017, <http://www.misionar.in.ua/publish/z-zhyttia-chsvv/zasnuvannya-miryanskogo-chinu-sv-vasiliya-vyelikogo-v-ugkts-mitropolitom-andryeyem-shyeptitskim-7473/>.

¹¹Андрей Шептицький, *Правила Св. отця н. Василя В. для людей світських*. (Жовква: Видавництво ЧСВВ, 1932).

¹²Голомідова, «Заснування Мирянського Чину Св. Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині»: 200.

¹³Жерноклеєв, *Третій чин*, 170–190.

«Молебень в честь Св. Василя Великого», тексти Утрени та Вечірні, скорочені для приватного вжитку членів Третього чину, та інші молитви.

Після виходу УГКЦ з підпілля було підготовлено новий «Статут Мирянського Чину Святого Василя Великого»¹⁴, який затвердила Генеральна Капітула ЧСВВ у Римі 1992 р. В його вступі наголошується на обов'язку василіанських ченців ділитися притаманними їм даруваннями з тими мирянами, що бажали б у своєму стані жити згідно з засадами духовного життя св. Василя Великого. На цих же засадах ґрунтується дефініція Мирянського ЧСВВ, його мета й засоби її досягнення. Зокрема МЧСВВ визначається як «релігійно-культурне згуртування католиків, що бажують стати досконалими християнами за наукою св. Отця Василя Великого». Їхньою метою є «в усьому шукати Божого вподобання й освячення своїх членів та будувати Царство Боже в душах ближніх згідно з наукою Ісуса Христа і засадами святого Отця Василя Великого». Світські василіани покликані виконувати апостольську працю в різних її видах і потребах, захищати і поширювати єдність Церкви, виконувати харитативну, суспільну, виховну й наукову працю в різних обставинах життя «в дусі святого Василя Великого»¹⁵. Реалізація цих постулатів здійснюється «у духовній злуці з Чиним Святого Василя Великого», монахи ЧСВВ мають бути й провідниками мирянських гуртків. Члени МЧСВВ зобов'язані брати участь у житті Василіанського чину, дбати про його добро та розвиток, допомагати чинові як духовно, так і матеріально, натомість мають право користати з його духовних благ.

Окремий розділ Статуту описує духовне життя світського василіанина. Зокрема головне правило духовності МЧСВВ полягає у вірному наслідуванні Ісуса Христа згідно з навчанням св. Василя. «А вірне наслідування Христа – це передусім «зодягнутися в Христа» в усіх проявах життя і праці, думок і слів християнина». За наукою св. Василя, усі християни, монахи чи миряни, «мусять пильно старатися про християнську досконалість»¹⁶. Різниця між одними й другими тільки та, що перші змагаються як воїни у вільному стані, а другі – у мирянському родинному житті.

Як і монахи-василіани, миряни ЧСВВ наслідують Христа послушного, убогого й чистого. Послух для них полягає в якнайвірнішому збереженні заповідей Божих, виконанні обов'язків свого стану та єдності в усьому з церковною ієрархією і ЧСВВ. Убогість передбачає розумне використання дочасних речей та спрощення своїх дочасних вимог, а також духовну й матеріальну підтримку апостолятів ЧСВВ. Чистота ґрунтується на чистоті серця, родинного життя й подружній вірності, скромності та пристойності в одязі, словах і поведінці.

Щодо молитовного життя зазначалося, що на членів МЧСВВ не накладається окремих молитов чи зобов'язань понад ті, що їх практикують усі християни, однак заохочується активна участь у літургійному житті Церкви, читання Святого Письма й «добрих книжок і часописів», часте проказування вервиці, щорічні реколекції тощо. Завершував текст Статуту вже традиційно Молебень до св. Василя Великого¹⁷.

Отже, чернечий Чин Святого Василя Великого та мирянський Третій чин василіан поєднують багато спільних елементів духовності. Спільні ритуали, молебень і молитви до св. Василя, які єднають з духом святого, акцент на його духовній спадщині, параман, дерев'яний хрест та інша символіка, духовний провід священників-василіан – усе це є суттєвими знаками належності до однієї релігійної родини. Важливі елементи василіанської духовності та відповідна символіка знайшли відображення й у статутах і правилах Третього чину, зокрема й тих, які діють у наші дні.

¹⁴ *Статут Мирянського Чину Святого Василя Великого*, (Рим, 1992).

¹⁵ *Ibid*, 3.

¹⁶ *Ibid*, 8.

¹⁷ *Ibid*, 9–12.

BASILIAN SPIRITUALITY IN THE THIRD ORDER

OLEH ZHERNOKLEIEV

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Faculty of History, Political Science and International Relations
Department of World History
street T. Shevchenko, 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

SUMMARY

Through the ages the history of the Catholic Church has known a wide range of autonomous secular branches of regular congregations (the so-called third orders). They were founded by the Franciscans and Dominicans as early as the 13th century, a little later they gained traction in other orders and congregations as well (Augustinians, Servites, Carmelites, Trinitarians, etc.). Traditionally third orders have got a common spirituality and charisma with their congregation's first and second orders and have been originally and institutionally related with them, as exemplified by Basilian Secular Order.

As for the true confraternities of the Basilian Third Order, their emerging should be apparently attributed to the end of the 19th century. As argued in the latest publications, in particular that of the Sister Khrystyiana Holomidova, the Secular Order of St. Basil the Great was founded in the UGCC in 1897 by Fr. Andrei Sheptytskyi, OSBM, the abbot of the St. Onuphrius Monastery in Lviv and future Metropolitan. Upon its establishment the order was named "Fraternity of St. Basil the Great of the Third Law". The first of today known such fraternities arose May 30, 1897 in the village Velyki Didushytsi and in the affiliated church in the village Uholna (nowadays both localities belong to Stryi Raion (District) of Lviv Oblast (Region). In 1897–1898 the abbot personally founded fraternities in the cities and villages of Galicia. Affiliated with Basilian monasteries they were founded in Lviv and Krystynopol, later in Buchach and Drohobych. Other fraternities were founded at secular parishes during or after the Basilian mission.

In 1897–1898 the abbot Fr. Andrei Sheptytskyi was the spiritual leader of the fraternities he had founded, visited them and made speeches on spiritual teachings. After becoming a Bishop and soon a Metropolitan he handed this business over to other fathers-basilians.

Andrei Sheptytskyi has compiled the Rules for the members of the Fraternity. Judging by their subtitle, it is assumed that the rules were first written in between August 26, 1898 and September 17, 1899, that is after his abbot resignation but before the episcopal consecration. The Rules of A. Sheptytskyi were written on the basis of the new Rules of Secular Franciscans approved by Pope Leo XIII Apostolic Constitution "Misericors Dei Filius" (1883). At the same time, the secular made a vow to the Basilian Order upon admission, and the main body of the rules was supplemented by the prayers to St. Basil and fasting on the eve of his holiday.

Going forward, the emphasis on the elements of Basilian spirituality was clearly strengthened. This applies to the Charter of the Third Order of the Basilians compiled during the underground period of the UGCC by Fr. Yakiv Tymchuk (later bishop) and the current Charter approved by the General Chapter of the OSBM in Rome (1992). Shared rituals, prayer service and prayers to St. Basil that unite with the spirit of the saint, the emphasis on his spiritual heritage, paraman, wooden cross and other symbols, the spiritual guidance of the Basilian priests – these are essential signs of belonging to one religious family.

To conclude, the Regular Order of St. Basil the Great and the Secular Third Order of the Basilians had lots of common spirituality elements. From the emergence of the Third Order fraternities the main factors in the establishment of Basilian spirituality in the life of secular were the following: the foundation of communities affiliated to the monasteries or during the Basilian public missions, spiritual guardianship of them by Basilian fathers. The important elements of Basilian spirituality and the corresponding symbols have also been reflected in the statutes and rules of the Third Order, including those in force today.

Key words: Third Order, Basilians, Metropolitan Andrei Sheptytsky, spirituality, laity.

REFERENCES

Holomidova, Khrystyiana, “The founding of the Laypeople Order of St. Basil the Great in the Ukrainian Greek Catholic Church by Metropolitan Andrei Sheptytskyi and the restoration of its activity in the underground in Galicia: on the example of the Oder’s branch in Ivano-Frankivsk,” *Naukovyivisnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskohouniversytetuim. sv. Ivana Zolotoustoho “Dobryi Pastyr”*.no9, (2016): 194–211. (in Ukrainian).

Holomidova, Khrystyiana, “The founding of the Laypeople Order of St. Basil the Great in the Ukrainian Greek Catholic Church by Metropolitan Andrei Sheptytskyi,” accessed September 30, 2017, <http://www.misionar.in.ua/publish/z-zhyttia-chsvv/zasnuvannya-miryanskogo-chinu-sv-vasiliya-vyelikogo-v-ugkts-mitropolitom-andryeyem-shyepitskim-7473/>.(in Ukrainian).

Pope Leo XIII, “Misericors Dei Filius,” *The Franciscan Archive*, accessed April 27, 2011, <http://www.franciscan-archive.org/bullarium/mdf-e.html>. (in Ukrainian).

“Post-Synodal Apostolic Exhortation *Vita Consecrata* of the Holy Father John Paul II,” *The Holy See*, accessed January 24, 2017, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031996_vita-consecrata.html. (in Ukrainian).

Zhernokleiev, Oleh. *The Third Order. The Laity in Catholic Monastic Communities: History Essays*. Ivano-Frankivsk: Foliant, 2014. (in Ukrainian).

Zhernokleiev, Oleh, “The Third Order in the underground: lay organizations of the Ukrainian Greek Catholic Church in Precarpathian region in the 1970s–1980s”, *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University* 1, no. 4, (2014): 73–82.

Sheptytskyi, Andrei. *Rules of Our Father St. Basil the Great for secular people*. Zhovkva: Vydavnytstvo ChSVV, 1932. (in Ukrainian).

Statute of the Laity Order of St. Basil the Great. Rome, 1992. (in Ukrainian).